SYWERTS MILJOENEN

JAN-HEIN STROP EN STEFAN VERMEULEN

SYWERTS MILJOENEN

DE JACHT OP HET MONDKAPJESGOUD

FOLLOW THE MONEY

© 2022 Jan-Hein Strop en Stefan Vermeulen
Eerste druk maart 2022

Redactie: Willemijn Lindhout en Karin Spaink
Omslagontwerp: JanJaap Rypkema
Foto auteurs: Niels Blekemolen
Beeldredactie: Lisa van Casand
Boekverzorging: Sander Pinkse Boekproductie
Druk- en bindwerk: Nørhaven

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C104608

ISBN 9789083196008
NUR 320

www.ftm.nl

‘Ik heb het in Nederland echt helemaal om niet gedaan, voor al die zorginstellingen. En daar ben ik best wel trots op.’

– Sywert van Lienden (uitspraak op *GeenStijl*, 19 juni 2020)

INHOUD

Proloog 9

1 Overmoed en paniek 11
2 Het gouden weekend 27
3 Een politiek wonderkind 39
4 Een kippenhok in Leusden 63
5 ‘De overheid gaat dit niet fiksen’ 73
6 Bernd en Camille 87
7 De deal 107
8 Geachte minister-president, beste Mark 131
9 De façade 145
10 De tweede golf 163
11 De ontmaskering 181
12 Epiloog 195

Verantwoording 203
Noten 207
Register 217

PROLOOG

Pompende beats dreunen door het kantoor van de Hulptroepen Alliantie in Driebergen. Omdat iemand het licht razendsnel aan- en uitschakelt, lijkt het of ergens in de ruimte een stroboscoop staat. Sywert van Lienden en Bernd Damme staan in een hoek en zwaaien met hun handen in de lucht, min of meer op de maat van de muziek. Camille van Gestel slaat een paar meter verderop hard met de vlakke hand op een tafel. Bierflesjes en champagneglazen trillen mee.

Van de dertig medewerkers en vrijwilligers die eerder die avond naar het Hulptroepen Zomerfeest kwamen, is een handvol voor de afterparty gebleven. Zij horen de teksten van rappers Jay-Z en Kanye West door de zaal knallen: '*So I ball so hard motherfuckers wanna fine me*.'

Sywert, Bernd en Camille lachen naar de medewerker die hen filmt. Ze zijn euforisch.

Het zomerfeest van 2 juli 2020 begon in de tuin van de kantoorvilla. Onder twee zwarte partytenten spreken Sywert en Bernd het gezelschap toe. Ze benadrukken hoeveel de aanwezigen in de drie maanden daarvoor voor elkaar hebben gekregen. Vanuit het niets hebben ze een organisatie opgebouwd die zich heeft ingezet voor Nederland. Toen het coronavirus het land platlegde en in de zorg een ernstig tekort aan mondkapjes veroorzaakte, zijn de Hulptroepen bijgesprongen.

De aanwezigen op het feest gloeien van trots. Zonder uitzondering vinden ze het gaaf dat ze erbij zijn, dat ze konden meewerken

aan een initiatief dat de hemel is ingeprezen. Tientallen miljoenen mondkapjes haalden ze uit China, waarmee ze duizenden zorginstellingen hebben geholpen. Medewerkers in verpleeghuizen en de thuiszorg konden veiliger werken. De Hulptroepen hebben mensenlevens gered.

Ze toonden daadkracht waar de publieke sector faalde. Hun private initiatief, gesteund door miljardenconcerns als Coolblue, Randstad en de KLM, versloeg de stroperige molens van de overheid. Zij wisten de schaarste wél op te lossen. Het kwam Sywert, de opiniemaker die de laatste jaren de luwte had opgezocht, op karrevrachten lof in de media te staan. In talkshows werd hij geïntroduceerd als 'chef mondkapjes'. In de krant en op de radio mocht hij uitleggen hoe hij het onwaarschijnlijke voor elkaar kreeg. Zijn Twittervolgers noemen hem een held.

Zo is hij in drie maanden tijd uitgegroeid tot de bekendste weldoener van Nederland. Bovendien doet hij het allemaal 'om niet'. Stak er eerst zijn eigen spaargeld in, regelde belangeloos een luchtbrug met China, en zegde er zelfs zijn baan bij de gemeente Amsterdam voor op.

'Wat indrukwekkend dat jullie dit met ons van de grond hebben gekregen,' zegt Sywert tegen de feestende groep, 'wat mooi dat we dit samen hebben bereikt.' Wanneer hij met zijn twee compagnons op de foto gaat, volgt een daverend applaus. Terwijl een dj plaatjes draait, storten de aanwezigen zich op de barbecue. Vanwege hun tomeloze inzet voor het goede doel hebben ze dit feest verdiend. Voor hen is het een avond om nooit meer te vergeten: de afsluiting van een krankzinnige achtbaanrit.

Maar de drie oprichters hebben nog een reden om vrolijk te zijn, een reden die geen van de aanwezigen kent. Ze delen een geheim dat nooit naar buiten mag komen.

1 OVERMOED EN PANIEK

'Is Nederland voldoende voorbereid?'

Presentator Rob Trip stelt een van de meest wezenlijke vragen in de speciale live-uitzending van de NOS, *Coronavirus: feiten en fabels*. In de buurlanden van Nederland is het nieuwe virus al gearriveerd, de kaart van Europa kleurt langzaam maar zeker rood. Het is een kwestie van tijd voordat het virus ook Nederland bereikt, zegt Trip omineus.

Het is donderdagavond 27 februari 2020, een dag waarop de natte sneeuw meer aandacht kreeg dan de zorgwekkende situatie in de Italiaanse streek Lombardije. Aan tafel in de Hilversumse studio zit de minister voor Medische Zorg, Bruno Bruins. De 56-jarige VVD'er is geen man die van de camera's houdt. Onder zijn grijze pak geen blauwe schoenen, zoals zijn collega, minister Hugo de Jonge (CDA), graag draagt. Maar nu kan Bruins zich niet langer aan de schijnwerpers onttrekken. Twee dagen eerder heeft hij de Tweede Kamer laten weten dat het risico voor Nederland nog altijd 'klein' is. Daar kwam kritiek op: meerdere Kamerleden vonden dat een 'onderschatting' van de mogelijke impact van een uitbraak hier. Waarom heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken pas zo laat een aangescherpt reisadvies uitgevaardigd voor de getroffen gemeenten in Italië?

In dit kader neemt Bruins – binnen het kabinet gebombardeerd tot 'chef corona' – aan tafel bij Rob Trip uitgebreid de tijd om het volk in te lichten. Zijn toon is serieus, maar niet alarmerend. Dat het coronavirus hierheen komt noemt hij een 'reëel risico', alsof er

ook een kans bestaat dat onze dijken in staat zijn het oprukkende virus te weren. Strikt genomen moet je het inmiddels wel een 'pandemie' noemen, erkent de minister, 'volgens de definitie'. De grenzen dichtgooien gaat wat hem betreft veel te ver. 'We zoeken naar maatregelen die passend zijn.'

Buiten het zicht van de camera krijgt Bruins een briefje in zijn handen gedrukt. Wat de bewindsman een paar minuten eerder nog een risico noemde, is ineens werkelijkheid geworden: in een Tilburgs ziekenhuis is voor het eerst in Nederland iemand positief getest op corona. Het gaat om een man uit het Brabantse Loon op Zand, die recent in Italië is geweest. Minister Bruins leest het bericht voor en blijft even naar het briefje staren.

'U zit nog naar dat briefje te kijken, er staat toch niet meer op?' vraagt Trip. Bruins kijkt op en zegt dat mensen 'mogelijk geschrokken' zijn. Vervolgens legt hij uit dat de GGD nu het zogeheten bron- en contactonderzoek zal verrichten, wat betekent dat mensen rondom de patiënt worden gebeld en vervolgens geïsoleerd. Zo denkt het kabinet de verspreiding van het het virus effectief te kunnen indammen.

De afwachtende houding van Bruins past in een patroon dat zich sinds begin 2020 bij beleidsmakers aftekent. Op 19 januari meldt de minister voor Medische Zorg dat het virus – dat in december voor het eerst is vastgesteld in het Chinese Wuhan – 'niet makkelijk' van mens op mens overdraagbaar is.

Een week later verstuurt het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), belast met de bestrijding van infectieziekten, een inmiddels historische tweet: 'De ziekte lijkt, met wat er nu bekend is, niet heel besmettelijk.' Half februari is er volgens Aura Timen, sinds 2011 de baas van het RIVM-team dat een uitbraak moet beteugelen, nog altijd geen vuiltje aan de lucht. Om dat te onderstrepen zet het instituut een filmpje online, waarin Timen uitlegt dat we ons 'geen zorgen' hoeven te maken.[1] Voor de niet-medicus Bruins is er geen reden om van deze boodschap van de experts af te wijken.

Het achteraf misplaatste zelfvertrouwen is mede gevoed door het 'fijnmazige' systeem waar de overheid trots op is. Er zijn tal-

rijke regionale GGD'en en laboratoria, wereldtoppers op het gebied van de microbiologie en een goed trackrecord als het gaat om de bestrijding van de Mexicaanse griep in 2009. Als er meer getest moet worden, staan de zogeheten opschalingslabs klaar. De flinke bezuinigingen op de GGD'en van de afgelopen jaren zijn voor virusbestrijders geen beletsel om zichzelf op de borst te slaan.

Hier en daar klinken wel signalen over een dreigend internationaal tekort aan beschermingsmiddelen: mondkapjes, spatbrillen, isolatiejassen, desinfecterende handgel. Door het grote aantal patiënten in andere landen is de vraag geëxplodeerd. Een teken aan de wand is het verbod dat Thailand op 5 februari 2020 instelt op de export van mondkapjes, twee dagen later gevolgd door een waarschuwing van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) voor een wereldwijd tekort. Gelijktijdig neemt een verontruste Rotterdamse ambtenaar contact op met het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Een rondgang langs zorginstellingen in de regio heeft hem geleerd dat er ook in Nederland tekorten worden verwacht, reconstrueert *NRC* later.[2] Ze gaan ermee aan de slag, mailt een Haagse ambtenaar terug.

Maar het leidt voorlopig nergens toe. Er komen geen extra mondkapjes naar Nederland, integendeel: ze vliegen er juist uit. Want op dezelfde dag dat de WHO waarschuwt voor dreigende schaarste, krijgt de Nederlandse overheid het verzoek van de Chinese ambassadeur in Den Haag om te assisteren bij een 'humanitaire vlucht' naar coronabrandhaard Wuhan, onthult *de Volkskrant*.

De dagen ervoor zijn Chinese ambassademedewerkers druk bezig geweest mondkapjes in te slaan. Met succes: een Nederlandse handelaar heeft er miljoenen op de kop getikt. Dankzij door Nederland toegekende landingsrechten vertrekt op de avond van 10 februari een Chinese Boeing vol mondkapjes vanaf Schiphol naar Shanghai. 'We waanden ons onkwetsbaar,' herinnert een ambtenaar zich.[3]

Een paar dagen later meldt Bruins in een brief aan de Kamer dat het grootschalig inkopen van mondkapjes en andere persoonlijke beschermingsmiddelen door de Nederlandse overheid niet nodig is.[4] Er is immers 'nog geen sprake van een acuut tekort voor heel Nederland'. Hij houdt de ontwikkelingen in de gaten en speelt

signalen van tekorten door aan 'brancheverenigingen en fabrikanten', schrijft hij. 'Met een enkele uitzondering slagen leveranciers erin te kunnen voorzien in de sterk toegenomen vraag.'

In Noord-Brabant en Limburg mag de sluimerende onrust de pret niet drukken. Corona is geen reden om carnavalsoptochten af te gelasten, in tegenstelling tot de windstoten van 90 kilometer per uur die in veel steden de praalwagens transformeren tot moordmachines. In de Stadhuisstraat in Tilburg zijn de overdekte terrassen in de ochtend van 23 februari volgepakt met tientallen feestvierders. Ook de 56-jarige Nederlandse *patient zero*, afkomstig uit Loon op Zand, loopt vrolijk door de straten. Corona is hier hooguit als grap aanwezig. In de hossende menigte bevindt zich een veertiger in een wit asbestpak, getooid met een mondkapje en stickers met de opdruk: 'besmet met pret'. 'Mensen vinden het best grappig,' zegt hij, 'sommigen kuchen dan als ze mij zien.'[5]

Jaap van Dissel, de baas van het RIVM, doet luchtig over het volksfeest. 'Carnaval vier je meestal toch in een vrij kleine groep,' zegt hij tegen *RTL Nieuws*. Veel mensen zal een zieke niet aansteken: 'Het virus verspreidt zich door grote druppeltjes. Dus het risico beperkt zich tot ongeveer anderhalf, twee meter.' Later zal blijken dat het coronavirus dan al zeker twee weken in Nederland rondwaart. Carnaval heeft tot een piek in besmettingen geleid: het is het eerste superspreadingevent.[6] Er zijn in Nederland dan al zo'n drie- tot negenduizend besmette mensen, zal het Imperial College London later berekenen.

Minister Bruins mag het grootschalig inkopen van mondkapjes niet nodig vinden, het volk denkt daar na de eerste vastgestelde coronabesmetting meteen heel anders over. In Zierikzee zijn de stofmaskers in de Praxis eind februari uitverkocht. 'Ze zijn niet meer bij te bestellen,' zegt de winkelmanager tegen *BN/De Stem*. In bouwmarkten, drogisterijen en apotheken overal in het land staren klanten naar lege schappen. 'Er is gewoonweg niet aan te komen,' zegt een medewerker van een Eindhovens filiaal van drogisterij DA tegen het *AD*. Een enkele klant weet via internet zelf nog een bestelling te plaatsen in China, maar dan wel tegen de hoofdprijs: soms vele euro's per mondkapje.

Ook RIVM-baas Jaap van Dissel slaat plotseling een alarmerende toon aan. Op 28 februari 2020 waarschuwt hij namens het Outbreak Management Team (OMT) – het adviesorgaan van de regering, waarvan hij voorzitter is – voor een 'wereldwijd tekort' aan beschermingsmiddelen, vooral mondkapjes, dat zich ook al in Nederland begint te manifesteren. In de media moet meer aandacht komen voor het belang van 'goed gebruik van de schaarse persoonlijke beschermingsmiddelen' en 'onnodig gebruik moet worden teruggedrongen,' vindt hij.[7]

Veel sneller dan gedacht grijpt het virus om zich heen. Ook de ernst van de ziekteverschijnselen komt als een naargeestige verrassing, hoewel China en Italië al talloze doden hebben gerapporteerd. Er zijn veel patiënten die een ernstige longontsteking ontwikkelen en aan de beademing moeten. Van lang niet iedereen blijkt te achterhalen hoe of waar ze het virus hebben opgelopen. Al een week na de eerste bekende besmetting is de *containment*-strategie – het beperken van besmettingen door bron- en contactonderzoek – daardoor compleet achterhaald. Het is nu zaak de ziekenhuizen te behoeden voor een situatie als in Italië, waar de zorg in een diepe crisis is gestort.

Daarvoor zijn mondkapjes, jassen en handschoenen nodig. Op de doorgaans rustige afdelingen inkoop van ziekenhuizen is het plotseling code rood: de reguliere aanvoerlijnen voor de beschermingsmiddelen kraken in hun voegen, omdat de vraag wereldwijd ontploft is. Onder de gebruikelijke laag van betrouwbare leveranciers komt nu de ene na de andere profiteur vandaan gekropen: ondernemers die geld hopen te verdienen aan deze crisis. Inkopers schrikken van de woekertarieven die sommigen rekenen voor zogeheten FFP2-maskers, betrouwbare modellen die in de zorg veelvuldig worden gebruikt. Zulke strak op het gezicht passende maskers filteren virussen, bacteriën en kleine stofdeeltjes.

Ondertussen groeit de onvrede in de zorg. Waarom wordt het verplegend personeel zo weinig getest? En waarom lopen bijna alle medewerkers in de ouderenzorg nog steeds zonder mondkapje rond? De mededeling van minister Bruins aan de Tweede Kamer op 2 maart, dat er slechts sprake is van een 'eventueel' tekort en dat leveranciers kunnen voldoen aan de toegenomen vraag, leidt

tot gefronste wenkbrauwen. Had Jaap van Dissel eind februari niet al veel dreigender taal gebruikt? Bruins probeert de gealarmeerde Kamer gerust te stellen: het kabinet zal een werkgroep oprichten die adviseert over zuiniger gebruik van 'schaarse persoonlijke beschermingsmiddelen in de zorg'.[8]

Een paar dagen later blijkt al dat die aanpak geen standhoudt. Het kabinet moet zich actief met de inkoop van beschermingsmiddelen bemoeien, anders is het tekort in de Nederlandse zorg niet op te lossen. Tijdens een Kamerdebat op 5 maart meldt Bruins dat hij met leveranciers en de GGD'en tot een 'gezamenlijke aanpak' wil komen voor de aanschaf, verdeling en distributie van mondkapjes.

Die aanpak bevat echter een lacune. Die richt zich immers alleen op de acute zorg: huisartsen, de GGD'en, de ziekenhuizen en de ambulances, die al langer samenwerken in het zogeheten Regionaal Overleg Acute Zorgketen (ROAZ). Wat in deze aanpak via het ROAZ ontbreekt, is de bevoorrading van de niet-acute zorg: de verpleeghuizen, de buurtzorg en de gehandicaptenzorg, waar personeel ook dagelijks nauw contact heeft met kwetsbare mensen.

Zorgondernemer Jos de Blok, eigenaar van Buurtzorg, de grootste thuiszorgorganisatie van Nederland, maakt zich daar grote zorgen over. In december 2019 kreeg hij al een verzoek om mondkapjes in te kopen voor enkele Chinese partners, waaruit hij opmaakte dat er iets ernstigs aan de hand was met dit coronavirus. 'Wij dachten: wat zouden wij doen als het hier komt? Zeker als je niet precies weet hoe het virus zich verspreidt, moet je voorzichtig zijn. In de loop van maart begonnen we daarom al onze bronnen aan te boren,' herinnert hij zich. Aankloppen bij het ROAZ had weinig nut. 'Daar kreeg je te horen dat er niets was. Dan kreeg je een tasje mondkapjes mee voor een heel verpleeghuis. Dat werkt niet.' De distributie via het ROAZ vindt hij daarom van meet af aan een 'idioot plan', waaraan andere zorgorganisaties zich tot zijn verbazing wel conformeren.

De Blok besluit dat hij de mondkapjes dan zelf maar moet inkopen. Hij wil een eigen distributieketen voor beschermingsmiddelen opzetten. Bij het ministerie van VWS en het RIVM vinden ze dat maar niks. Mondkapjes zijn namelijk helemaal niet nodig in verpleeghuizen, zo is vastgelegd in de richtlijnen van het RIVM. Een

RIVM-woordvoerder stelt: 'De verwachte bijdrage van presymptomatische besmetting [besmetting door geïnfecteerde mensen zonder symptomen, *red.*] in verpleeghuizen is klein, waarmee altijd verplichte mondkapjes geen waardevolle bijdrage vormen.'[9]

Dit beleid zal gruwelijke gevolgen hebben. Meer dan de helft van de 20 duizend mensen die in 2020 aan een coronabesmetting overlijden, woont in een verpleeghuis.[10]

In de media blijven berichten over het tekort aan beschermingsmiddelen de eerste weken van maart 2020 terugkeren als hardnekkig onkruid. Waar de Nederlandse zorg in heel 2019 nog genoeg had aan 73 duizend FFP2-maskers, gaat het nu om een verwachte 4 miljoen *per week*.[11]

Wat niet helpt, is dat Frankrijk en Duitsland hun in eigen land geproduceerde mondkapjes voor zichzelf houden, terwijl Nederland geen eigen productielijnen heeft. Op de wereldmarkt is het chaos: 'Ladingen worden letterlijk gestolen, er wordt met contant geld betaald aan de poort van het *warehouse*. Wereldwijd gelden er woekerprijzen,' schetst inkoopdirecteur Rob van der Kolk van academisch ziekenhuis Amsterdam UMC de situatie later in een briefing aan de Tweede Kamer.[12]

Op 12 maart meldt minister Bruins, die inmiddels de ernst van het probleem inziet, aan de Kamer dat de inkoop van beschermingsmiddelen verder gecentraliseerd zal worden. Een gezamenlijk team van inkopers van ziekenhuizen neemt deze taak zo snel mogelijk op zich, ondersteund door de minister zelf: 'Ik ondersteun dit inkoopteam, bijvoorbeeld als het gaat om internationale contacten met ambassades in Nederland en het buitenland en voorfinanciering van enkele grote voorraden, om de structuur snel te kunnen laten draaien. Ik zal daar het budget voor inzetten dat hiervoor noodzakelijk is.'[13]

Tijdens het Kamerdebat op die dag voegt de minister eraan toe dat ook het bedrijfsleven onderdeel zal uitmaken van het inkoopteam. Het gaat om bedrijven met inkoopervaring én goede contacten in China. 'Met de hulp van de private partijen, denken we dat we hier een sluitende aanpak voor hebben bedacht,' zegt Bruins in de Tweede Kamer.

Kamerlid Maarten Hijink (SP) wil tijdens het debat weten of het kabinet er bij deze aanpak wel voor zorgt dat de 'boeven' in de 'tussenhandel' geen kans krijgen. In China ruiken producenten grote kansen, er zijn plotseling honderden fabrieken die mondkapjes kunnen maken. Volgens de Hongkongse krant *South China Morning Post* hebben fabrikanten de productie fors opgeschroefd: van 20 miljoen per dag naar 100 miljoen.

Minister Bruins bezweert hem: 'Het aantal partijen dat in deze business werkzaam is, is niet zo groot en men kent elkaar goed. Iedereen is zeer alert op tussenhandelaren en op woekerprijzen. Het antwoord op die vraag luidt dus bevestigend.' Wel erkent hij dat het oppassen geblazen is in het 'verkopersparadijs' op deze markt: 'De afgelopen week hebben we ongeveer twintig verschillende leads gekregen van mensen, partijen en bedrijven her en der – dat kon via allerlei hoeken en gaten – die aanbiedingen doen of suggesties hebben voor extra beschermingsmiddelen.' Voorlopig neemt een 'team' van het ministerie deze leads kritisch onder de loep, zegt de minister.

Maar de 'sluitende aanpak' van dit team blijkt al snel hard te botsen met de rauwe realiteit. Het inkoopteam onder leiding van VWS slaat aanvankelijk de ene na de andere flater. Op een parkeerterrein bij de jeugdgevangenis in Lelystad staan op 19 maart 2020 vier lege vrachtwagens, omringd door leden van de Dienst Speciale Interventies, een elite-eenheid van de politie. De agenten wachten op de levering van vijf miljoen mondkapjes van de Amerikaanse fabrikant 3M. Het gaat om topkwaliteit FFP2-maskers, waar de ziekenhuizen vanwege de opgedroogde aanvoerlijnen om staan te springen. De Turkse verkopers hebben de maskers een paar kilometer verderop in een magazijn liggen. Zeggen ze.

Een Nederlandse consultant, die mondiaal adviseert over veiligheidsbeleid, zette de operatie in gang met hulp van een Amerikaans bedrijfje dat weer zaken doet in Turkije, zo onthult *de Volkskrant* later.[14] Via via heeft de Amerikaanse eigenaar contacten opgedaan in Istanbul. Voor zijn inspanningen bedingt de Amerikaan een forse *fee*, 10 procent van de verkoopprijs: 3,25 miljoen dollar.

Wanneer de Turken niet komen opdagen, verschijnt er een jong stel dat zegt hen te vertegenwoordigen. Zij moeten de cheques

innen waarmee de Turken betaald willen worden. Daar blijft het niet bij: de Turken vragen plotseling ook om ruim een miljoen euro voor een Mexicaan uit Californië, die weer gehandeld heeft met het bedrijf in Lelystad waar de voorraad ligt opgeslagen. Het academisch ziekenhuis LUMC, dat de betaling regelt, ruikt onraad en stelt de transactie uit. Later blijkt dat het waarschijnlijk een poging tot oplichting betrof.

Bij VWS hopen de ambtenaren dat een deal voor 1,5 miljoen mondkapjes uit China wél doorgaat. De hoogste baas van het ministerie, secretaris-generaal Erik Gerritsen, heeft op 17 maart per e-mail zijn fiat gegeven aan een offerte van 4,5 miljoen dollar, te betalen aan een Koreaanse agent. Diezelfde nacht blijken er tijdens een inspectie via een *video call* lang geen 1,5 miljoen mondkapjes in het Chinese warenhuis te liggen. Ondanks de tegenvaller besluit VWS de transactie door te zetten, wat eind maart tot hoofdpijn leidt: een deel van de mondkapjes is volgens het ministerie kwalitatief onder de maat, een deel wordt helemaal niet geleverd. Topambtenaar Gerritsen ontkent tegenover *de Volkskrant* elke betrokkenheid, hoewel de krant over zijn e-mail beschikt.

Een andere door VWS geïmporteerde partij levert een al even gênante affaire op.[15] Een partij van 1,3 miljoen mondkapjes uit China is halsoverkop verdeeld onder ziekenhuispersoneel dat met ernstig zieke coronapatiënten werkt. Het ministerie heeft de kapjes niet vooraf getest. Een aantal ziekenhuizen laat de kapjes zelf door het TNO testen, waarna bijna de helft – 600 duizend stuks – als ondeugdelijk wordt bestempeld. De Chinese mondkapjes brengen artsen en verpleegkundigen in gevaar; haastig doet VWS een terugroepactie.

Dat is niet eens het grootste debacle. Op 16 maart gaat het ministerie in zee met Halma Solutions, een verpakkingsbedrijf uit het Gelderse Wijchen, dat geen enkele ervaring heeft met de import van mondkapjes. Volgens VWS is Halma een van de weinige leveranciers die in deze fase serieuze volumes kan leveren, dankzij directe toegang tot de fabriek.

Halma belooft op korte termijn ruim 34 miljoen KN95-maskers – het Chinese equivalent van FFP2 – uit China te leveren en krijgt daarvoor een voorschot van ruim 36 miljoen euro, ongeveer de helft

van het totaal benodigde bedrag, zo onthulde *Follow the Money*.[16] Daarnaast neemt het ministerie de kosten voor transport en opslag voor zijn rekening. Maar de eerste 19 miljoen mondkapjes die Halma levert, blijken in meerderheid niet te voldoen aan de kwaliteitseisen van het RIVM. Zo laten de elastieken bij de oren regelmatig los en schiet de pasvorm tekort. Desondanks betaalt VWS het volledige bedrag aan de leverancier, blijkt uit een ambtelijk memo dat in handen komt van *Follow the Money*. De voorwaarden in het contract met Halma zijn zo opgesteld dat het departement voor alle kosten opdraait. Het was 'juridisch slecht verdedigbaar om Halma aan te spreken op wanprestatie voor de levering van niet deugdelijke maskers,' schrijven de ambtenaren in het memo.

In Den Haag dringt zo het besef door dat Nederland in deze doldwaze markt een heel klein land is, buitenspel gezet door Europese partners en zonder eigen productie van mondkapjes. Een poging van de Europese Commissie om gezamenlijk in te kopen mislukt, ondanks een smeekbede van Bruno Bruins in Brussel. In crisistijd is solidariteit onder de lidstaten ver te zoeken. Op hulp uit de Verenigde Staten hoeft Den Haag ook niet te rekenen, want gerenommeerde Amerikaanse fabrikanten als 3M houden de kapjes binnen de landsgrenzen.

Hoe ernstig de coronacrisis is, wordt duidelijk wanneer premier Mark Rutte op 16 maart 2020 vanuit het Torentje het land toespreekt. De laatste keer dat zoiets gebeurde, was tijdens de oliecrisis van 1973. Rutte spreekt van een 'opgave van enorme omvang' en 'een achtbaan die steeds sneller lijkt te gaan rijden'. Hij legt uit dat het kabinetsbeleid er voorlopig op gericht is 'groepsimmuniteit' op te bouwen, door het virus 'gecontroleerd' onder de bevolking te laten rondgaan.

Tijdens een urenlang Kamerdebat op woensdag 18 maart staat de kwestie van de beschermingsmiddelen hoog op de agenda. Politici van links tot rechts maken zich ernstige zorgen over de tekorten. Ze weten dan niets van lege vrachtwagens op een parkeerterrein in Lelystad, van dubieuze Koreaanse tussenhandelaren, of van de afgekeurde mondkapjes van een Wijchense ondernemer. In de gangen van het Binnenhof gonst de vraag: doet minister Bruins